

FINANSAL YÖNETİMDE KREDİ RİSKİ VE NAKİT AKIŞI OPTİMİZASYONU İÇİN YENİ BİR YÖNTEM: ABC-XYZ VE I-II-III ANALİZLERİ

Alina KIYIKÇI*

ÖZET

Bu çalışma, işletmelerin finansal yönetiminde ABC-XYZ ve I-II-III analizlerinin kullanımını ele almaktadır. Çalışma sermayesi yönetimi, işletmelerin sürdürülebilirliği açısından kritik bir unsur olup, alacak ve borç hesaplarının etkin yönetimi nakit akışını optimize etmek ve finansal riskleri minimize etmek için büyük önem taşımaktadır. ABC analizi, finansal kalemlerin önem derecesine göre sınıflandırılmasını sağlarken, XYZ analizi ise değişkenlik düzeyine odaklanarak risk yönetimi açısından değerlendirme yapmaya imkân tanımaktadır. I-II-III analizi ise işlemlerin sıklığına göre borçluların ve alacaklıların kategorize edilmesini sağlar. Çalışmada, bu analizler kullanılarak borçluların ve alacaklıların sınıflandırılması yapılmış ve bu sınıflamanın işletmelerin finansal stratejilerine olan katkısı incelenmiştir. Bu bağlamda, ABC-XYZ ve I-II-III analizlerinin, işletmelerin borç ve alacak hesaplarını yönetmede etkin bir araç olarak kullanılabileceğini göstermektedir. Çalışmanın bulguları, bu analiz yöntemlerinin büyük ölçekli işletmelerde stratejik finansal yönetim açısından önemli katkılar sunduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, analiz yöntemlerinin belirli veri kısıtları nedeniyle her işletmeye aynı düzeyde uygulanamayabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır. Gelecekteki çalışmalar, farklı sektörlerde bu analiz yöntemlerinin uygulanabilirliğini ve uzun vadeli finansal performans üzerindeki etkilerini değerlendirmek üzere genişletilebilir.

Anahtar Kelimeler: Çalışma Sermayesi, Finansal Yönetim, ABC-XYZ Analizi, I-II-III Analizi, Alacak Yönetimi, Borç Yönetimi.

A NEW METHOD FOR CREDIT RISK AND CASH FLOW OPTIMIZATION IN FINANCIAL MANAGEMENT: ABC-XYZ AND I-II-III ANALYSES

ABSTRACT

This study examines the application of ABC-XYZ and I-II-III analyses in the financial management of businesses. Working capital management is a crucial component for the sustainability of companies, and effective management of receivables and payables is essential for optimizing cash flow and minimizing financial risks. ABC analysis categorizes financial items based on their significance, while XYZ analysis focuses on variability levels to assess financial risk management. Additionally, the I-II-III analysis classifies debtors and creditors based on transaction frequency. This study classifies debtors and creditors using these analytical methods and evaluates the contribution of these classifications to business financial strategies. The findings highlight that ABC-XYZ and I-II-III analyses serve as significant tools in managing receivables and payables, particularly in large-scale enterprises. However, it should be considered that these analytical methods may not be equally applicable to all businesses due to data constraints. Future research could explore the applicability of these methods across different sectors and assess their long-term impact on financial performance.

Keywords: Working Capital, Financial Management, ABC-XYZ Analysis, I-II-III Analysis, Receivable Management, Payable Management.

JEL Classification Codes: G30, G31, M41, M49

EXTENDED SUMMARY

Research Questions & Purpose

This study examines the role of ABC-XYZ and I-II-III analysis methods in financial management. Effective working capital management is crucial for business sustainability, allowing firms to regulate cash flows, minimize financial risks, and optimize supplier-customer relationships. The ABC-XYZ and I-II-III analyses play a significant role in strategic financial decision-making. Çalışma sermayesi yönetimi, işletmelerin sürdürülebilirliği açısından kritik bir bileşen olup, işletmelerin nakit akışlarını düzenlemelerine, finansal risklerini minimize

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, E-mail: yasemin.konukcu@yeniyuzyl.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-8262-5551

etmelerine ve tedarikçi-müşteri ilişkilerini optimize etmelerine yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda, ABC-XYZ analizi ve I-II-III analizi, finansal yönetimde stratejik karar alma süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır.

Literature Review

Previous research on working capital management highlights the importance of analytical approaches such as ABC-XYZ and I-II-III analysis in financial decision-making. Bektöre (1970) and Güvemli (1973) were among the first to examine the impact of working capital analysis on industrial enterprises, emphasizing the role of receivables and payables classification in financial stability. More recent studies by Erdoğan (2019) and Kaval (2019) suggest that effective classification of working capital components enhances firms' profitability and financial sustainability.

ABC analysis categorizes debtors and creditors based on their financial importance, enabling firms to prioritize key customers and suppliers (Yılmaz, 2015; Kaya & Alp, 2018). XYZ analysis, on the other hand, evaluates the predictability and stability of financial transactions, allowing companies to manage liquidity more efficiently (Zengin & Tanrıöven, 2016). I-II-III analysis has been increasingly applied in credit risk management, with studies by Baños-Caballero, García-Teruel, & Martínez-Solano (2014) demonstrating its effectiveness in identifying high-risk transactions.

Additionally, Deloof (2013) and Gill, Biger, & Mathur (2010) provide empirical evidence that a structured working capital management approach can significantly improve firm profitability. The integration of these three methods has been explored by researchers such as Lazarev (2012) and Kovalev (2015), who argue that combining multiple classification techniques leads to a more comprehensive risk management framework.

Overall, existing literature underscores the necessity of employing ABC-XYZ and I-II-III analyses in working capital management to optimize cash flow, mitigate financial risks, and improve credit policies.

The existing literature suggests that ABC analysis categorizes debtors and creditors based on their financial importance, enabling firms to prioritize key customers and suppliers. XYZ analysis evaluates the predictability and stability of financial transactions, while I-II-III analysis considers the frequency of transactions to assess credit risk management. Previous studies emphasize the importance of integrating these three analytical methods for a more comprehensive financial strategy. XYZ analizi, bu sınıflandırmaya ek olarak borç ve alacakların öngörülebilirliğini ve değişkenliğini değerlendirmekte kullanılır. I-II-III analizi ise işletmelerin finansal işlemlerini sıklıklarına göre kategorize ederek kredi risk yönetimini daha verimli hale getirmeye yardımcı olur.

This research investigates how the ABC-XYZ and I-II-III analyses contribute to managing accounts receivable and payable. The study aims to determine whether these analyses improve financial stability by classifying accounts based on importance, predictability, and transaction frequency. Alacak hesaplarının sınıflandırılması, işletmelerin tahsilat sürelerini kısaltmalarına ve nakit akışlarını daha verimli yönetmelerine olanak tanırken, borç hesaplarının analizi, ödeme planlarının optimize edilmesine yardımcı olmaktadır. I-II-III analizi, müşteri işlemlerinin sıklığını değerlendirerek kredi ve borç yönetim süreçlerini iyileştirmekte, böylece işletmelerin finansal stratejilerini daha sağlıklı bir temele oturtmalarını sağlamaktadır.

Methodology

This study applies ABC-XYZ and I-II-III analyses to assess the working capital management of enterprises. The research follows a quantitative approach, utilizing financial data from multiple companies to conduct a comparative analysis. The methodology includes:

- ABC Analysis: Categorization based on financial significance.
- XYZ Analysis: Evaluation of transaction predictability.
- I-II-III Analysis: Classification based on transaction frequency.

Data collection includes financial statements, cash flow reports, and historical transaction data. The findings are analyzed using statistical techniques to assess their impact on financial decision-making. Bununla birlikte, analiz yöntemlerinin belirli veri kısıtları nedeniyle her işletme için aynı derecede uygulanamayabileceği unutulmamalıdır. Gelecekteki çalışmalar, farklı sektörlerde bu analiz yöntemlerinin uygulanabilirliğini ve uzun vadeli finansal performans üzerindeki etkilerini değerlendirmek üzere genişletilebilir.

Results and Conclusions

This study confirms that integrating ABC-XYZ and I-II-III analyses significantly improves working capital management. By classifying receivables and payables based on financial significance, predictability, and transaction frequency, businesses can enhance financial decision-making and risk management strategies.

The key findings of this research indicate that:

- ABC Analysis enables firms to identify their most critical financial stakeholders and efficiently allocate resources.
- XYZ Analysis enhances financial predictability, assisting firms in planning liquidity and managing short-term obligations.
- I-II-III Analysis offers an additional risk management dimension by categorizing debtors and creditors based on transaction frequency, which is vital for assessing credit risk.

The combined use of these analyses leads to improved cash flow management, reduced financial uncertainty, and better allocation of resources. Companies systematically applying these methods can minimize payment delays, strengthen supplier relationships, and enhance financial stability.

1. Giriş

Çalışma sermayesi yönetimi, işletmelerin likiditesini ve operasyonel verimliliğini sağlamak açısından büyük önem taşımaktadır. Günümüz rekabet ortamında işletmeler, finansal risklerini yönetmek ve nakit akışlarını optimize etmek için farklı analiz tekniklerinden yararlanmaktadır. Bu bağlamda, ABC-XYZ ve I-II-III analizleri, işletmelerin alacak ve borç hesaplarını sınıflandırarak finansal yönetim kararlarını daha sağlıklı bir şekilde almasına yardımcı olmaktadır. Bu çalışma, ABC-XYZ ve I-II-III analizleri ile alacak ve borç hesaplarının yönetimini ele almakta ve bu yöntemlerin finansal stratejilere olan katkısını incelemektedir.

İşletmelerin sürdürülebilir büyüme sağlaması için çalışma sermayesi yönetiminin etkin bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir. Çalışma sermayesinin temel bileşenleri olan alacaklar, stoklar ve borçlar, işletmelerin finansal istikrarını doğrudan etkilemektedir. Nakit akışlarını etkin yönetemeyen firmalar, uzun vadede finansal zorluklarla karşılaşabilir ve rekabet avantajlarını kaybedebilirler. Bu nedenle, işletmelerin çalışma sermayesi yönetiminde sistematik analiz yöntemlerini kullanmaları büyük önem arz etmektedir.

ABC analizi, işletmelerin finansal yönetim süreçlerinde kritik bir araç olarak kabul edilmekte olup, borçluların ve alacaklıların önem derecelerine göre sınıflandırılmasını sağlar. XYZ analizi ise finansal hareketlerin öngörülebilirlik düzeyini belirleyerek, işletmelerin nakit akışlarını daha etkin yönetmesine olanak tanımaktadır. Buna ek olarak, I-II-III analizi, finansal işlemlerin sıklığını dikkate alarak risk yönetimini iyileştirmeye yardımcı olur. Bu analizler, birlikte kullanıldığında, işletmelerin finansal karar alma süreçlerini daha sağlam bir temele oturtmalarına katkı sağlamaktadır.

Son yıllarda işletmelerin finansal yönetiminde analitik yaklaşımların önemi artmış olup, veri odaklı karar alma süreçleri büyük ölçekli firmalar için kritik hale gelmiştir. Bu bağlamda, ABC-XYZ ve I-II-III analizlerinin entegrasyonu, firmaların finansal verimliliğini artırmalarına, likidite yönetimini iyileştirmelerine ve tedarik zinciri süreçlerini daha etkin hale getirmelerine yardımcı olmaktadır. Bu çalışmada, söz konusu analiz yöntemlerinin işletmelerin finansal yönetimine sağladığı katkılar ele alınmakta ve bu yöntemlerin işletmeler için uygulanabilirliği incelenmektedir.

2. Çalışma Sermayesi Unsurlarının Ve Finansman Kaynaklarının ABC-XYZ ve I-II-III Analizi

Çalışma sermayesi yönetimi, işletmelerin sürdürülebilirliği açısından kritik bir unsur olarak kabul edilmektedir. İşletmelerin finansal yapısını güçlendirmek, nakit akışlarını etkin yönetmek ve borç-alacak dengesini sağlamak için çeşitli analitik yöntemlerden yararlanılmaktadır. Bu doğrultuda, ABC-XYZ ve I-II-III analizleri, işletmelerin finansal yönetim süreçlerinde önemli araçlar olarak ön plana çıkmaktadır.

ABC-XYZ analizi, işletmelerin borçlularını ve alacaklılarını önem ve değişkenlik derecelerine göre sınıflandırmasına yardımcı olurken, I-II-III analizi ise işlem sıklığına dayalı olarak finansal hareketleri değerlendirmektedir. Bu analiz yöntemleri, işletmelerin finansal kararlarını daha bilinçli ve verimli bir şekilde almasına olanak tanımaktadır.

Bu çalışmada, ABC-XYZ ve I-II-III analizleri detaylı bir şekilde ele alınarak, bu yöntemlerin işletmelerin finansal sürdürülebilirliklerine nasıl katkı sağladığı incelenecektir. Ayrıca, bu analizlerin işletmelerin nakit akışı, borç yönetimi ve alacak tahsilat süreçleri üzerindeki etkileri değerlendirilecektir. Çalışmanın amacı, söz konusu analizlerin finansal yönetimdeki rolünü ortaya koymak ve işletmeler için stratejik bir yol haritası sunmaktır.

2.1. Alacak ve Borç Hesaplarının ABC-XYZ ve I-II-III Analizi

Likidite ve ödeme gücü yönetimi, alacakların ve borçların ayrıntılı analizinin kullanılmasını gerektirir. Alacakları analiz etmek ve karşılaştırmak için kullanılabilecek genel seçenekler aşağıdaki gibidir:

1) ABC - borçluların satışlardaki payına ve miktarına göre ve alacaklıların gelen kaynaklardaki payına ve ayrıca miktarına göre bölünmesi anlamına gelen analiz;

2) XYZ - borçluların ve alacaklıların yükümlülüklerin vadesine göre bölünmesini içeren analiz;

3) I-II-III - borçluların ve alacaklıların raporlama dönemi boyunca gerçekleştirilen işlemlerin sıklığına göre analizi.

ABC-XYZ analizi, borç yapısını ve potansiyel riskleri daha iyi anlamak için alacakları ve borçları değerlendirmek ve yönetmek için kullanılan bir tekniktir.

1. ABC-analizi

ABC analizi (bu durumda alacaklar ve borçlar) kalemlerini önemlerine göre üç gruba (A, B ve C) ayırır:

Grup A: alacaklar açısından en az sayıda ancak en önemli olanlardır. Bu kalemler en fazla dikkati ve incelemeyi gerektirir.

B Grubu: orta düzeyde borçluluğu olan bir ara kategori.

C Grubu: en fazla sayıda ancak en düşük borçluluk seviyesine sahip kalemler. Genellikle en az seviyede gözetim gerektirirler.

Alacak hesapları için bu, borcun çoğundan az sayıda müşterinin sorumlu olduğu anlamına gelebilir. Borç hesapları için, birkaç tedarikçinin veya alacaklının şirketin toplam borcu üzerinde önemli bir etkisi olduğunu gösterebilir.

ABC analizinin uygulanması

Alacak Hesapları için ABC analizi, riski azaltmak ve tahsilatları artırmak için hangi müşterilerin (veya müşteri gruplarının) en çok dikkat gerektirdiğini belirlemeye yardımcı olabilir.

Ödenecek hesaplar için ABC analizi, hangi tedarikçilerin (veya tedarikçi gruplarının) ödenecek hesapları yönetmek ve ödeme koşullarını optimize etmek için özel dikkat gerektirdiğini göstermektedir.

2. XYZ analizi

XYZ analizi, borçları değerlerinin istikrar derecesine göre sınıflandırır.

X sınıfı: yüksek istikrar ve öngörülebilirliğe sahip borçlar. Kolayca tahmin edilebilirler ve düzenli ödemeleri yapılır.

Y sınıfı: orta istikrarlı borçlar. Bu borçlarda bazı mevsimsellikler veya dalgalanmalar vardır.

Z sınıfı: yüksek istikrarsızlık ve öngörülemezliğe sahip borçlar. Bu borçlar büyük dalgalanmalara sahiptir ve tahmin edilmesi zordur.

XYZ analizin uygulanması

Alacak hesapları için XYZ analizi, farklı müşterilerden gelen tahsilatların ne kadar öngörülebilir olduğunu belirlemeye ve buna dayanarak kredi ve borç yönetimi politikalarını ayarlamaya yardımcı olacaktır.

Ödenecek hesaplar için XYZ analizi, farklı tedarikçilere olan borçların ne kadar istikrarlı ve öngörülebilir olduğunu anlamaya yardımcı olacaktır; bu da ödeme planlaması ve likidite yönetimi için önemlidir.

3. I-II-III Analizi

I-Sınıf borçlular, yüksek kredi riskine sahip müşteriler. Bunlar genellikle önemli borçları olan ve ödeme alma açısından sorunlu olabilecek şirketlerdir. Bu borçlular şirket için önemli riskler oluşturabileceğinden en fazla dikkati ve izlemeyi gerektirir.

I-Sınıf alacaklılar, şirketin kritik operasyonlarının bağlı olduğu tedarikçilerdir. Bunlar yüksek oranda borçlu olan veya ödeme koşulları işletmenin işleyişi için kritik olan firmalar olabilir.

II-Sınıf borçlular, orta riskli müşteriler. Bu müşteriler istikrarlıdır, ancak potansiyel sorunu önlemek için borçlarının ve ödemelerinin düzenli olarak izlenmesi gerekir.

II-Sınıf alacaklılar, orta düzeyde öneme sahip alacaklılar. Bunlar, dikkatli yönetim gerektiren borçları ve ödeme koşulları olanlardır, ancak I-Sınıfı alacaklılar kadar kritik değildir.

III-Sınıf borçlular, düşük kredi riskine sahip müşteriler. Bu borçlular istikrarlıdır ve genellikle yükümlülüklerini zamanında yerine getirirler. Bunlarla ilgili daha az sorun vardır ve üzerlerindeki kontrol daha az sıklıkta olabilir.

III-Sınıf alacaklılar, işletme için daha az öneme sahip tedarikçiler. Onlara olan borçluluk kritik değildir ve ödeme koşulları devam eden operasyonlar için daha az önemlidir.

Alacaklara I-II-III analizlerini uygulama,

I-Sınıfı: Yakından izlemeli, sıkı izleme politikaları uygulamalı, gerektiğinde daha sıkı kredi koşulları sunmalıdır.

II-Sınıfı: Düzenli olarak, ancak I-Sınıfından daha az yoğunlukta izlenmesi gerekir. Geri ödeme kapasitesini ve kredi koşullarını periyodik olarak gözden geçirilmelidir.

III-Sınıfı: Bu borçlular güvenilir olduğu için izleme minimum düzeydedir. Yönetim sürecini otomatikleştirmeye odaklanılabilir.

Ödenecek hesaplar için I-II-III analizlerini uygulama,

I-Sınıfı: Tedarik sorunlarından kaçınmak için ödeme koşullarına dikkat edilmeli ve iyi ilişkiler sürdürülmelidir. Ödeme hüküm ve koşullarını yeniden müzakere etmeye faydalı olabilir.

II-Sınıfı: Sorunlardan kaçınmak için dikkat yönetilmeli ve denge korunmalıdır. Şart ve koşulları izlemek ve ödemeleri optimize etmek gerekmektedir.

III-Sınıfı: Bu borçluların düzenli olarak yönetilmesi gerekir, ancak dikkat yoğunluğu daha az olabilir. Şart ve koşullara uyumun izlenmesi gerekir, ancak bu kategoride gecikmelerden kaçınılmalıdır.

Bu tür analizler, borçlular ve alacaklılarla yapılan çalışmaların daha verimli bir şekilde organize edilmesine, risklerin en düşük seviyeye indirilmesine ve mali yönetimin iyileştirilmesine yardımcı olur.

Analizlerin entegrasyonu

Alacak ve borçları etkin bir şekilde yönetmek için tüm analizlerin sonuçlarını aşağıdaki şekilde entegre edilebilir.

Önceliklendirme - borçluların ve alacaklıların önemini belirlemek için ABC analizi kullanılmalıdır. Ardından ödemelerinin istikrarını değerlendirmek için XYZ analizi uygulanır. Böylece, etkileri ve istikrarsızlıkları nedeniyle özel dikkat gerektiren kalemler belirlenecektir.

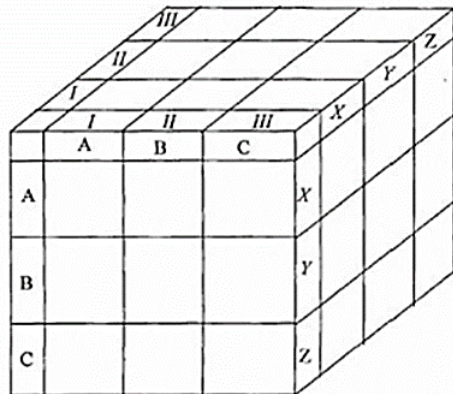
Bir yönetim stratejisi geliştirilmesi - I-II-III analizine dayanarak, her grup için ayrıntılı yönetim stratejileri geliştirilebilir. Örneğin, yüksek öneme ve oynaklığa sahip I. Sınıf müşteriler ve tedarikçiler en fazla kontrol ve planlamaya ihtiyaç duyarken, III. Sınıf işletmelere daha az zamanla hizmet verilebilir.

Süreç optimizasyonu - tüm analizlerin birleştirilmesi borç yönetimi süreçlerini optimize edecek, nakit akışı tahminini iyileştirecek ve riskleri en aza indirecektir. Bu, kaynakların verimli bir şekilde tahsis edilmesine, şirketin mali sağlığının iyileştirilmesine ve müşteriler ve tedarikçilerle istikrarlı iş ilişkilerinin sürdürülmesine yardımcı olacaktır.

Üç analiz türünün birleştirilmesi, borç yapısının eksiksiz bir resmini sunarak potansiyel riskleri ve şirketin mali durumunu iyileştirmeye yönelik fırsatları belirler.

Üç analiz yaklaşımını birleştirmek için kullanılabilecek mümkün bir seçenek aşağıda grafiksel olarak sunulmuştur.

Şekil 1: Alacak ve borç hesaplarının bir küp şeklinde karmaşık analizinin grafiksel sonuçları

Kaynak: Yazar tarafından türetilmiştir.

Matrislerin sütunları (tüm düzlemlerde) işletmenin borçlu gruplarını, satırlar ise alacaklı gruplarını temsil eder. Birbiriyle ilişkili üç matrisin doldurulması, her bir karşı taraf (borçlu veya alacaklı) hakkındaki bilgilere dayalı olarak tip tablosuna girilen muhasebe verilerinin (alacak ve borç hesaplarına ilişkin Bilançolar) incelenmesiyle başlar.

Tablo 1: Borçlularla yapılan hesaplaşmalarda fonların ortalama devir hızının hesaplanması

Borçlu	Sevkiyat tarihi	Sevkiyat tutarı, TL	Ödeme tarihi	Borç devir süresi, gün	Ara toplam	Kategori
1	2	3	4	5	6	7
Borçlu 1	01.02.2021	10 000	11.01.2021	10	30 000	
	...	...	...	...	...	
	15.03.2021	30 000	30.03.2021	15	150 000	
Toplam		40 000			180 000	
Ortalama fon devir hızı = 180 000 / 40 000 = 4,5 gün						

Kaynak: Yazar tarafından türetilmiştir.

$$\text{Ortalama fon devir hızı} = 180\,000 / 40\,000 = 4,5 \text{ gün}$$

Hesaplamalarda gün olarak ifade edilen ortalama fon devir hızının değerine göre, borçluların ve alacaklıların XYZ gruplaması belirlenir. Bu durumda, farklı gruplara atama kriterleri, borçlulardan alınan tahsilatın özellikleri ve kaynakların maliyeti için ödeme özellikleri dikkate alınarak, işletmenin uzmanları tarafından bağımsız olarak belirlenir. En hızlı ödeme olan 4,5 günlük göstergenin X grubuna ait olması varsayılabilir.

Bir sonraki adım, dönem boyunca her bir karşı tarafla yapılan işlemlerin (satış veya alım) sayısını belirlemektir. Borçlu 1'in alımlarının sayısı "n" olsun. "n" göstergesini bilerek borçluyu I-II-III sınıflandırma gruplarından birine atamak mümkündür. "n" göstergesine dayanarak, bu borçlu "k" için ortalama satın alma hacmini hesaplamak mümkündür.

$$k = \frac{40\,000}{n} \quad (1)$$

Aşağıdaki formül kullanılarak bu borçlu "p" nin toplam satın alma hacmi hesaplanır:

$$p = k \cdot n \quad (2)$$

Bu durumda 40.000 lira olan "p" göstergesinin değeri dikkate alınarak borçlu ABC gruplarından birine atanır.

Alacak ve borç hesaplarının ABC-XYZ-analizinin amacı, ödeme gücünü sağlama kriterine göre alacak hesaplarının oluşum süreçlerini optimize etmektir. Bu analiz, her biri analitik bir tablonun hazırlanmasından oluşan birkaç aşamada gerçekleştirilir (Tablo 2-6).

Aşama I. Alacakların ABC-analizi. Sonuçların yürütülmesi ve sunulmasına ilişkin bir örnek Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2: Alacakların ABC-analizi

Kategori					
A		B		C	
Alacak hacminde %75 (A_6), borçlu sayısında %5		Alacak hacminde %20 (A_6), borçlu sayısında %20		Alacak hacminde %5 (A_6), borçlu sayısında %75	
Borçlu	Tutar, 1000 TL	Borçlu	Tutar, 1000 TL	Borçlu	Tutar, 1000 TL
1		1		1	
2		2		2	
3		3		3	
...		...		...	
...		...		...	
n		m		k	
Toplam DA	682.5	Toplam DB	182	Toplam DC	45.5

Kaynak: Yazar tarafından türetilmiştir.

Ticari Alacaklar $A_6 = 910$.

Bu tablonun oluşturulmasının sonuçları, alacak hesaplarının aşağıdaki analiz türlerini gerçekleştirmesini sağlar.

1) borçlular kategorisinin toplam alacak hesapları hacmindeki payının belirlenmesi;

$$DA\% = \frac{Toplam\ DA}{A_6} * 100\% \quad (3)$$

$$DB\% = \frac{Toplam\ DB}{A_6} * 100\% \quad (4)$$

$$DC\% = \frac{Toplam\ DC}{A_6} * 100\% \quad (5)$$

2) bir grup borçlunun toplam sayıları içindeki payının belirlenmesi;

$$DA_n\% = \frac{n}{n+m+k} * 100\% \quad (6)$$

$$DB_m\% = \frac{m}{n+m+k} * 100\% \quad (7)$$

$$DC_k\% = \frac{k}{n+m+k} * 100\% \quad (8)$$

Aşama II. Bir önceki tabloda gruplandırılan borçluların alacakların vadesine göre alt gruplara ayrılması (Tablo 3).

Tablo 3: Alacakların XYZ-analizi

Kategori	X		Y		Z		Toplam
	Minimum vade 0-15 gün		Ortalama vade 16-30 gün		Maksimum vade - 31 gün veya daha fazla gün		
	Borçlu	Tutar, 1000 TL	Borçlu	Tutar, 1000 TL	Borçlu	Tutar, 1000 TL	
A	1		1		1		DA
	2		2		2		
	...		...		...		
	t		r		s		
	Toplam DAX		Toplam DAY	505.1	Toplam DAZ	177.4	682.5
B							DB
	Toplam DBX	94	Toplam DBY	57	Toplam DBZ	31	182
C							DC
	Toplam DCX	19,5	Toplam DCY	0	Toplam DCZ	26	45.5
Toplam	DX	113.5	DY	562.1	DZ	234.4	910

Kaynak: Yazar tarafından türetilmiştir.

Aynı zamanda, her bir işletmenin veya işletme grubunun alacakların geri ödeme koşullarını X, Y, Z kategorilerine göre bağımsız olarak belirlemesi gerektiği belirtilmelidir.

Analiz sürecinde aşağıdaki göstergeler hesaplanabilir:

1) dokuz borçlu grubunun her birinin toplam alacaklar içindeki yüzdesi. Aşağıdaki formül, AX borçlu grubunun toplam alacaklar içindeki yüzdesinin hesaplanmasına ilişkin yöntemi göstermektedir.

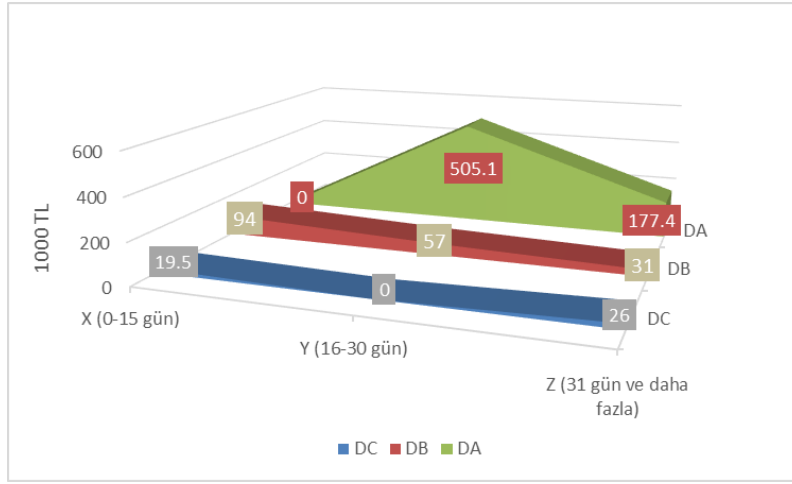
$$DAX\% = \frac{Toplam\ DAX}{A_6} * 100\% \quad (9)$$

2) her bir grubun borçlu sayısının toplam borçlu sayısına oranı. Aşağıdaki formül, toplam borçlu sayısından AH grubuna ait borçlu sayısının hesaplanmasına ilişkin yöntemi göstermektedir.

$$Borçlu\ sayısı\ DAX\% = \frac{Borçlu\ sayısı\ DAX}{Toplam\ borçlu\ sayısı} * 100\% \quad (10)$$

Dinamiğe göre, bu grup üzerindeki pay artmalıdır. Her bir grup için alacak hesapları tutarlarının (D) grafiksel yorumu Şekil 2'de sunulmuştur.

Şekil 2: Alacakların ABC-XYZ-analizi sonuçlarının grafiksel gösterimi

Kaynak: Yazar tarafından türetilmiştir.

Aşama III. Ödeneceklerin ABC-analizi. Analizin şeması alacak hesaplarının analizine benzerdir ve Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4: Ödeneceklerin ABC-analizi

Kategori					
A		B		C	
Borç hacminde %75 (P_7), alacaklı sayısında %5		Borç hacminde %20 (P_7), alacaklı sayısında %20		Borç hacminde %5 (P_7), alacaklı sayısında %75	
Alacaklı	Tutar, 1000 TL	Alacaklı	Tutar, 1000 TL	Alacaklı	Tutar, 1000 TL
1		1		1	
2		2		2	
3		3		3	
...		...		...	
...		...		...	
n		m		k	
Toplam KA	667.5	Toplam KB	178	Toplam KC	44.5

Kaynak: Yazar tarafından türetilmiştir.

Ticari Borçlar $P_7 = 890$

Bu tablonun oluşturulmasının sonuçları, borç hesaplarının aşağıdaki analiz türlerini gerçekleştirmesini sağlar.

1) alacaklılar kategorisinin toplam ödenecek hesap tutarındaki payının belirlenmesi;

$$KA\% = \frac{\text{Toplam KA}}{P_7} * 100 \% \quad (11)$$

$$KB\% = \frac{\text{Toplam KB}}{P_7} * 100 \% \quad (12)$$

$$KC\% = \frac{\text{Toplam KC}}{P_7} * 100 \% \quad (13)$$

2) bir grup alacaklının toplam alacaklı sayısı içindeki payının belirlenmesi;

$$KA_n\% = \frac{n}{n+m+k} * 100\% \quad (14)$$

$$KB_m\% = \frac{m}{n+m+k} * 100\% \quad (15)$$

$$KC_k\% = \frac{k}{n+m+k} * 100\% \quad (16)$$

Aşama IV. Önceki tabloda gruplandırılan alacaklıların, ödenecek hesapların vadesine göre alt gruplara ayrılması (Tablo 20). Her bir işletme, borçların geri ödeme koşullarını X, Y, Z kategorilerine göre bağımsız olarak belirlemelidir.

Tablo 5: Ödeneceklerin XYZ-analizi

Kategori	X		Y		Z		Toplam
	Minimum vade 0-15 gün		Ortalama vade 16-30 gün		Maksimum vade - 31 gün veya daha fazla gün		
	Alacaklı	Tutar, 1000 TL	Alacaklı	Tutar, 1000 TL	Alacaklı	Tutar, 1000 TL	
A	1		1		1		DA
	2		2		2		
	...		...		...		
	t		r		s		
	Toplam KAX	112	Toplam KAY	234.5	Toplam KAZ	321	667.5
B							KB
	Toplam KBX	0	Toplam KBY	156	Toplam KBZ	22	178
C							KC
	Toplam KCX	11.5	Toplam KCY	31	Toplam KCZ	2	44.5
Toplam	KX	123.5	KY	421.5	KZ	345	890

Kaynak: Yazar tarafından türetilmiştir.

Analiz sürecinde aşağıdaki hesaplamaları yapmak mümkündür:

1) dokuz alacaklı grubunun her birinin toplam ödenecek hesaplar içindeki yüzdesi. Aşağıdaki formül, AH alacaklı grubunun toplam ödenecek hesaplar içindeki yüzdesini hesaplama yöntemini göstermektedir.

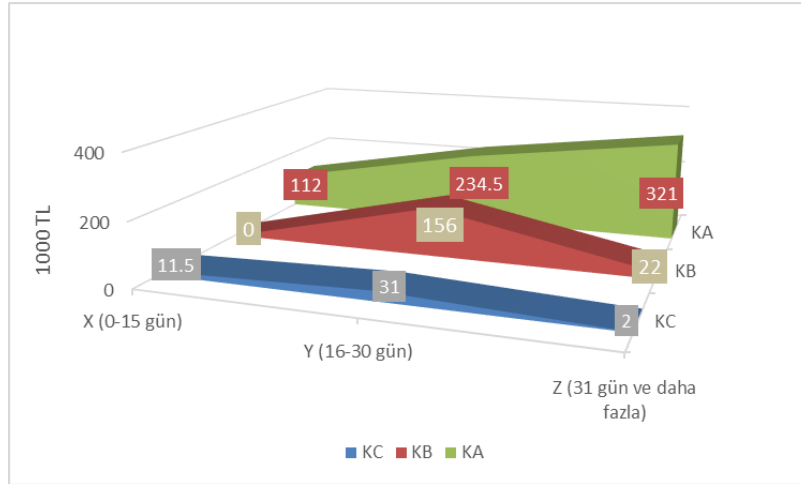
$$KAX\% = \frac{\text{Toplam KAX}}{P_7} * 100\% \quad (17)$$

2) her bir gruptaki alacaklı sayısının toplam alacaklı sayısına oranı. Aşağıdaki formül, toplam alacaklı sayısından AH grubunun alacaklı sayısının hesaplanmasına ilişkin yöntemi göstermektedir.

$$\text{Alacaklı sayısı KAX\%} = \frac{\text{Alacaklı sayısı KAX}}{\text{Toplam alacaklı sayısı}} * 100\% \quad (18)$$

Her bir grup için ödenecek tutarların (K) grafiksel gösterimi (Şekil 3).

Şekil 3: Ödeneceklerin ABC-XYZ-analizi sonuçlarının grafiksel gösterimi

Kaynak: Yazar tarafından türetilmiştir.

Aşama V. Alacak hesaplarının oluşumunun analiz edilmesi ve ödenecek hesaplar için bir ödeme aracı olarak kullanımının incelenmesi.

Bu aşamada bir matris oluşturulur (Tablo 6); bu matriste sütunlar, alacakların tahsilat vadelerinin artış sırasına göre düzenlenmiş dokuz borçlu grubunu, sütunlar da ödeme vadelerinin azalan sırasına göre düzenlenmiş dokuz alacaklı grubunu temsil eder.

Tablo 6, alacak ve borç yönetimi yaklaşımının verimliliğini gösteren üç alanı ortaya koymaktadır.

Tablo 6: Alacak ve borç yönetimi matris modeli

		Borçlular											
Alacaklılar	Tutar		DXA	DXB	DXC	DYA	DYB	DYC	DZA	DZB	DZC	Topla m	Kullanıl abilir fon bakiyesi
			0	94	19.5	505.1	57	0	177.4	31	26	910	
	KXA	112	0	94	18							112	0
	KXB	0										0	0
	KXC	11.5			1.5							1.5	-10
	KYA	234.5				234.5						234.5	0
	KYB	156					57					57	-99
	KYC	31										0	-31
	KZA	321							177.4	31	26	234.4	-86.6
	KZB	22										0	-22
	KZC	2										0	-2
	Toplam	890	0	94	19.5	234.5	57	0	177.4	31	26	639.4	-250.6
	Kullanılabilir fon bakiyesi		0	0	0	270.6	0	0	0	0	0	270.6	20

Kaynak: Yazar tarafından türetilmiştir.

Satırdaki rakamlar işaretli alanda sağ tarafa giderse, işletmenin alacaklılarla zamanında ödeme yapma konusunda sorunları olduğu anlamına gelir, bunun nedeni ilgili zaman aralığında geri ödenecek alacak hesaplarının maliyet kalemlerine ödeme yapmak için yeterli olmamasıdır. Sonuç olarak, işletme ödemeleri yapmak için ya kendi fonlarını ya da kısa vadeli banka kredileri şeklinde borçlanmış fonları kullanmalıdır.

Tutarlar altta işaretli alanlara giriyorsa, bu, söz konusu zaman aralığında alacaklardan gelen bir fon fazlası olduğu anlamına gelir. Sunulan örnekte, şirket 20 bin lira tutarındaki borç hesaplarını karşılamak için fazla fon sağlamaktadır.

2.2. Üretim Stoklarının ve Borç Hesaplarının ABC-XYZ - Analizi

ABC-XYZ analizi alacak ve borçlara uygulanmasının yanı sıra stok oluşturma sürecine de uygulanabilir. Bu durumda, borç hesapları stok oluşumunun bir kaynağı olarak kabul edilir ve açık olması durumunda işletmenin ya öz kaynak ya da kısa vadeli kredi kullanması veya üretim stoklarını ve bunların depolama sürelerini azaltması gerekir.

Kombine ABC-XYZ analizi, stokların ve borçların daha doğru bir şekilde değerlendirilmesine olanak tanıyarak sadece değerlerini değil aynı zamanda öngörülebilirliklerini de belirler ve bu da aşağıdakilere yardımcı olur.

Stokları optimize etmek: en önemli ve öngörülebilir kalemleri kontrol etmek mümkün oluyor.

Finansal planlamayı iyileştirmek: Tedarikçilere ne zaman ve nasıl ödeme yapılacağını daha net görmek mümkündür.

Yönetim verimliliğinin arttırmak: İşletmenin en kritik unsurlarına odaklanmak mümkün olabilir.

Sonuç olarak, bu yöntemlerin uygulanması stok ve borç hesapları yönetiminin iyileştirilmesine yardımcı olur ve bu da genel iş performansının geliştirilmesine katkı sağlar.

ABC ve XYZ analizlerini birleştirmek, stok hakkında daha kapsamlı bir görüş sağlar. Örneğin:

AX: Yüksek değer ve istikrarlı talep. Bunlar odaklanılması gereken temel ürünlerdir.

AY: Yüksek değerli ancak değişken talep. Esnek bir yönetim yaklaşımı gerekir.

AZ: Yüksek değerli ancak değişken talep. Bunlar özel kontrol gerektiren riskli mallardır.

BX: Orta değerli ve istikrarlı talep. Daha standart yöntemler kullanılarak yönetilebilir.

BY: Orta değerli ve değişken talep. Daha fazla kaynağın planlanması gerekir.

BZ: Orta değerli ve değişken talep. Riskli, dikkatli analiz gerektirir.

CX: Düşük değerli ve istikrarlı talep. Yönetimi daha kolay, otomatikleştirilebilir.

CY: Düşük değer ve değişken talep. Aralıktan çıkarılması düşünülebilir.

CZ: Düşük değer ve değişken talep. Muhtemelen kapsam dışı bırakılması gerekecek.

Stokların ve borç hesaplarının ABC-XYZ analizine ilişkin bir örnek Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7: Stok ve borç yönetimi matris modeli.

	Alacaklılar												
Stoklar	Tutar		KXA	KXB	KXC	KYA	KYB	KYC	KZA	KZB	KZC	Toplam	Fon bakiyesi
			112	0	11.5	234.5	156	31	321	22	2	890	
	SXA	130	112	0	11.5							123.5	-6.5
	SXB	280										0	-280
	SXC	220										0	-220
	SYA	190				190						190	0
	SYB	120				44.5	75.5					120	0
	SYC	110					80.5	29.5				110	0
	SZA	160							160			160	0
	SZB	60							60			60	0
	SZC	130							101	22	2	125	-5
	Toplam	1400	112	0	11.5	234.5	156	29.5	321	22	2	888.5	-511.5
	Fon bakiyesi		0	0	0	0	0	1.5	0	0	0	0	-511.5

Kaynak: Yazar tarafından türetilmiştir.

İşletmenin stoklarının 1400 bin lira tutarında olduğunu ve bunların devir sürelerinin (üretim döngüsü) borç hesaplarının devir süresiyle aynı olduğunu varsayalım.

Söz konusu örnekte, en hızlı devir hızına (SX) sahip stok grupları için bir borçlu hesaplar açığı oluşmakta ve bu da stokların finansmanı için ek kaynaklara ihtiyaç duyulmasına neden olmaktadır: 506,5 bin lira (6,5 + 280 + 220). Ayrıca düşük devir hızına sahip stok grubunda (SZC) 5 bin lira tutarında bir borçlu hesaplar açığı görülmektedir.

İşletmenin stoklarının 1400 bin lira tutarında olduğunu ve bunların devir sürelerinin (üretim döngüsü) borç hesaplarının devir süresiyle aynı olduğunu varsayalım.

Söz konusu örnekte, en hızlı devir hızına (SX) sahip stok grupları için bir borçlu hesaplar açığı oluşmakta ve bu da stokların finansmanı için ek kaynaklara ihtiyaç duyulmasına neden olmaktadır: 506,5 bin lira (6,5 + 280 + 220). Ayrıca düşük devir hızına sahip stok grubunda (SZC) 5 bin lira tutarında bir borçlu hesaplar açığı görülmektedir. Toplam borç açığı 511,5 bin liraya ulaşmıştır.

Borçlar hesabında açık oluşması, stokların krediler yoluyla finanse edilmesine yol açmakta, bu da hem şirketin finansal istikrar düzeyini zayıflatmakta hem de faiz ödemeleriyle ilişkili ek maliyetler nedeniyle karlılığını azaltmaktadır.

2.3. İşletmenin Kredi Politikasını Optimize Etmenin Temeli Olarak Borçluların Derecelendirmesi

Borçluların derecelendirilmesi, müşteri ödeme gücünün analiz edilmesi ve değerlendirilmesi sürecidir. Bu süreç, kredi risklerini yönetmek ve kredi koşullarını optimize etmek amacıyla işletmelere yardımcı olur. Böylece, işletmeler alacak kayıplarını minimize edebilir ve finansal istikrarlarını artırabilirler.

Derecelendirme Değerlendirmesinin Temel Unsurları

1. Finansal Analiz

- Bilanço: Varlıklar, yükümlülükler ve öz kaynakların değerlendirilmesi.

- Gelir Tablosu: Gelir ve giderlerin analizi ile kârlılığın belirlenmesi.
- Nakit Akışı: Nakit giriş ve çıkışlarının incelenmesi ile likiditenin değerlendirilmesi.

2. Kredi Geçmişi:

- Önceki ödemelerin analizi, gecikmiş borçlar ve iflas durumları.
- Diğer alacaklılara olan borçların kontrolü.

3. Sektörel Özellikler:

- Müşterinin sektördeki durumu, rekabet, ekonomik koşullar.
- Makroekonomik faktörlerin müşteri finansal durumu üzerindeki etkisi.

4. Ticaret Koşulları:

- Müşterinin çalıştığı koşullar (örneğin, ödeme süreleri, erken ödeme indirimleri).
- Müşteriyle olan ilişkilerin güvenilirliği ve istikrarı.

Derecelendirme Süreci

1. Veri Toplama: finansal raporlar, piyasa ve sektör bilgileri ile ödeme verilerinin toplanması.

2. Veri Analizi:

- Finansal oranların (örneğin, likidite, kârlılık) kullanılması ile niceliksel değerlendirme.
- Niteliksel analiz (örneğin, yönetimin değerlendirilmesi, itibarı).

3. Borçluların Sınıflandırılması:

- Elde edilen verilere dayanarak müşterilerin yüksek, orta ve düşük risk kategorilerine ayrılması.

4. Düzenli Gözden Geçirme:

- Müşterilerin finansal durumundaki ve piyasa koşullarındaki değişikliklere göre derecelendirmelerin güncellenmesi.

Derecelendirme Değerlendirmesinin Avantajları

- Risklerin Belirlenmesi: Ödeme sorunlarını önceden tespit etme imkanı sağlar.
- Müşteri Segmentasyonu: Risk seviyelerine göre müşteri sınıflandırması, kredi koşullarının belirlenmesinde yardımcı olur.
- Finansal Planlamanın İyileştirilmesi: Alacak yönetiminin optimize edilmesi ve nakit akışlarının daha doğru tahmin edilmesi.

Pratikte Uygulama

1. Kredi Limitlerinin Belirlenmesi:

- Derecelendirme temelinde her müşteri için kredi limitlerinin belirlenmesi.

2. Ödeme Koşullarının Uyarlanması:

- Farklı müşteri grupları için bireysel koşulların geliştirilmesi (örneğin, güvenilir müşteriler için daha uzun süreler).

3. Tahsilat Kararlarının Alınması:

- Borçluların risk seviyesine göre tahsilat stratejilerinin belirlenmesi.

Borçluların derecelendirilmesi, kredi risklerini yönetmek ve kredi koşullarını optimize etmek için önemli bir araçtır. İşletmelere müşterilerini daha iyi anlama, alacak kayıplarını minimize etme ve finansal planlama alanında bilinçli kararlar alma imkanı sunar. Derecelendirmelerin düzenli olarak gözden geçirilmesi ve güncellenmesi, işletmenin güvenilirliğini ve istikrarını korumaya yardımcı olur.

Alacakların kredi derecelendirmesinin oluşturulmasında kriterler ve aşamalar

Aşama 1: Tüm borçluların, araştırma dönemi boyunca ortalama borç hacmine göre (ABC prensibi) üç gruba ayrılması: en iyi - maksimum hacimler (değerlendirme 3), orta - ortalama hacimler (değerlendirme 2), en kötü - minimum hacimler (değerlendirme 1). Sınıflandırma "A".

Aşama 2: Tüm borçluların, sipariş sıklığına göre üç gruba ayrılması (123 prensibi): en iyi - sık siparişler (değerlendirme 3), orta - dönemsel siparişler (değerlendirme 2), en kötü - nadir veya tekil siparişler (değerlendirme 1). Sınıflandırma "B".

Aşama 3: Tüm borçluların, alacakların geri ödeme sürelerine göre (XYZ prensibi) üç gruba ayrılması: en iyi - minimum süreler (değerlendirme 3), orta - ortalama süreler (değerlendirme 2), en kötü - maksimum süreler (değerlendirme 1). Sınıflandırma "C".

Aşama 4: Tüm borçluların, ödeme gecikmelerinin varlığına (sıklığına) göre üç gruba ayrılması (I-II-III prensibi): en iyi - gecikme yok (değerlendirme 3), orta - tekil gecikmeler (değerlendirme 2), en kötü - sık gecikmeler (değerlendirme 1). Sınıflandırma "D".

Aşama 5: Dört sınıflandırmaya, yönetim kararları alma sürecinde önem derecesine göre ağırlık verilmesi: "A" - 0,4; "B" - 0,2; "C" - 0,15; "D" - 0,25.

Aşama 6: Her sınıflandırma için değerlendirme: borçlunun puanı, sınıflandırmanın ağırlığı ile çarpılır.

Aşama 7: Her borçlunun derecelendirilmesinin belirlenmesi (ağırlıklı puanların toplanmasıyla).

Aşama 8: Borçluların kayıtlarının, en yüksek derecelendirmeden başlayarak oluşturulması: en iyi müşteriler (2,5 - 3,0), ardından iyi müşteriler (2,0 - 2,49), sonra ortalama (1,5 - 1,99 puan), ardından düşük (1,0 - 1,49 puan).

Aşama 9: Her grup için borçlularla çalışmayı düzenleyen tipik yönetim kararlarının geliştirilmesi, yani A-D sınıflandırmalarına göre dört blok kredi politikasının matris şeklinde hazırlanması.

Tablo 8, borçluların listelenen özelliklere göre gruplandırılmasına bir örnek sunmaktadır.

Tablo 8: Borçluların çeşitli özelliklere göre gruplandırılması

Borçlu	Ortalama alacak tutarı		Alacak hesaplarının geri ödenmesinde gecikme		Sipariş sıklığı (sipariş sayısı)		Alacakların ortalama vadesi	
	Tutar, 1000 TL	ABC kategorisi	adet	I-II-III kategorisi	adet	123 kategorisi	gün	XYZ kategorisi
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Şirket A	29250	A	0	I	5	2	15	X
Şirket B	9000	B	0	I	15	1	40	Y
Şirket C	5625	B	1	II	2	3	70	Z
Şirket D	1125	C	3	III	6	2	75	Z
Toplam	45000							

Kaynak: Yazar tarafından türetilmiştir.

Çalışma dönemi - bir yıl.

Borçluların ve alacaklıların ABC kategorilerine ayrılması prensibi:

- A - maksimum borç hacmi (10 milyon rublden itibaren);
- B - ortalama borç hacmi (2 milyon rublden 10 milyon rubleye kadar);
- C - minimum borç hacmi (0 rublden 2 milyon rubleye kadar).

Borçluların I-II-III kategorilerine ayrılması, araştırma dönemi (yıl) boyunca ödeme gecikmelerinin varlığına göre prensibe göre yapılır:

- I - ödeme gecikmesinin olmaması;
- II - yılda 1-2 kez ödeme gecikmelerinin varlığı;
- III - yılda 3 veya daha fazla ödeme gecikmesi.

Borçluların 123 kategorilerine ayrılması, araştırma dönemi (yıl) boyunca sipariş sıklığına (sipariş sayısına) göre prensibe göre yapılır:

- 1 - devamlı siparişler (yılda 10'dan fazla sipariş);
- 2 - periyodik siparişler (yılda 4 ila 10 sipariş);
- 3 - tekli siparişler (yılda 1 ila 3 sipariş).

Borçluların ve alacaklıların XYZ kategorilerine ayrılması prensibi:

- X - borcun geri ödeme süresi (ortalama devir süresi) 30 güne kadar;
- Y - borcun geri ödeme süresi (ortalama devir süresi) 30-60 gün arası;
- Z - borcun geri ödeme süresi (ortalama devir süresi) 60 günden fazla.

Her işletme, alacaklılarını belirli bir kategoriye atama ölçeğini değiştirme hakkına sahiptir ve bu durum, faaliyetlerinin özelliklerine ve hacimlerine bağlı olarak evrensel bir yaklaşımın göstergesidir.

Dört sınıflandırmaya, yönetim kararları alma sürecinde önem derecesine göre ağırlık verilirken, hedef kriter olarak öncelikle işletmenin satış hacmi dikkate alınır. Yani, değerlendirmede en yüksek payı "A" sınıflandırması alır - 0,4 veya %40. İkinci en önemli kriter, işletmenin ödeme gücündeki istikrar açısından "B" sınıflandırmasıdır; yani borçluların gecikme durumu ve sıklığı. "B" sınıflandırmasının payı - 0,25 veya %25. Üçüncü sırada, müşteri tabanını koruma açısından, araştırma dönemi boyunca sipariş sayısı olan "C" sınıflandırması yer alır, payı ise 0,2 veya %20'dir. En düşük paya sahip olan "D" sınıflandırması, ortalama tahsilat sürelerine dayanır; bu süreler sözleşmelerde belirlenmiştir ve bu sınıflandırmanın payı - 0,15 veya %15'dir.

Borçluların puanlama değerlendirmesinin standart bir örneği Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 9: Borçluların puanlama değerlendirmesi

Sınıflandırma	Ortalama alacak tutarı			Alacak hesaplarının geri ödenmesinde gecikme			Sipariş sıklığı (sipariş sayısı)			Alacakların ortalama vadesi			Borçlunun özet değerlendirmesi
Oran	0,4			0,25			0,2			0,15			
İndikatör	ABC kategorisi	3 puan üzerinden değerlendirme	Sınıflandırma ağırlıklı değerlendirme	I-II-III kategorisi	3 puan üzerinden değerlendirme	Sınıflandırma ağırlıklı değerlendirme	123 kategorisi	3 puan üzerinden değerlendirme	Sınıflandırma ağırlıklı değerlendirme	XYZ kategorisi	3 puan üzerinden değerlendirme	Sınıflandırma ağırlıklı değerlendirme	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14 = 4+7+10+13
Şirket A	A	3	1,2	I	3	0,75	2	2	0,4	X	3	0,45	2,8
Şirket B	B	2	0,8	I	3	0,75	1	3	0,6	Y	2	0,3	2.45
Şirket C	B	2	0,8	II	2	0,5	3	1	0,2	Z	1	0,15	1.65
Şirket D	C	1	0,4	III	1	0,25	2	2	0,4	Z	1	0,15	1.2

Kaynak: Yazar tarafından türetilmiştir.

Sınıflandırma ağırlıklı değerlendirme = 3 puan üzerinden değerlendirme * Oran

Borçlular ve alacaklılar aşağıdaki prensiplere göre ABC kategorilerinde sınıflandırılırlar:

A-3 puan;

B- 2 puan;

C- 1 puan.

Borçluların I-II-III kategorilerine göre değerlendirilmesi, çalışma dönemi (yıl) için alacakların geri ödenmesinde gecikmelerin varlığı kriterine göre yapılır:

I-3 puan;

II - 2 puan;

III - 1 puan.

Çalışma dönemi (yıl) için sipariş sıklığına (sipariş sayısı) göre 123 kategorideki borçlular değerlendirilir:

1 - 3 puan;

2- 2 puan;

3 - 1 puan.

XYZ kategorilerine borçlular ve alacaklılar aşağıdaki esasa göre değerlendirilir:

X-3 puan;

Y-2 puan;

Z - 1 puan.

Borçlu kaydının tipik bir örneği Tablo 25'te gösterilmekte olup, en iyi müşterilerin derecelendirilmesiyle (2,5 ila 3,0) başlamakta, bunu bir grup iyi müşteri (2,0 ila 2,49), ardından ortalama dereceye sahip müşteriler (1,5 ila 1,99) ve daha sonra düşük dereceye sahip müşteriler (1,0 ila 1,49) izlemektedir.

Tablo 10: Borçluların sınıflandırılması

No	Alıcı (borçlu)	Alıcının değerlemesi	Alıcı puanı
1	Şirket A	2,8	En iyisi
2	Şirket B	2.45	İyi
3	Şirket C	1.65	Ortalama
4	Şirket D	1.2	Düşük

Kaynak: Yazar tarafından türetilmiştir.

Borçluların derecelendirilmesi süreci, işletmelerin kredi yönetimi politikalarını optimize etmeleri ve finansal risklerini en aza indirmeleri için vazgeçilmez bir araçtır. Sistematik bir derecelendirme yaklaşımı, borçluların finansal durumlarının doğru bir şekilde analiz edilmesine, ticari ilişkilerin daha sağlıklı yönetilmesine ve işletme sermayesinin etkin kullanılmasına olanak tanır. Özellikle teknolojik gelişmelerin ve sektörel uyarlamaların bu sürece entegrasyonu, değerlendirme süreçlerini hızlandırarak daha doğru ve sürdürülebilir sonuçlar elde edilmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda, borçluların derecelendirilmesi sadece finansal yönetimin bir unsuru değil, aynı zamanda stratejik karar alma süreçlerinin temel bir parçası olarak ele alınmalıdır.

4. Sonuç

Bu çalışmada, ABC-XYZ ve I-II-III analizleri temel alınarak işletmelerin borç ve alacak yönetimi üzerine detaylı bir analiz gerçekleştirilmiştir. ABC analizi, finansal kalemlerin önemine göre sınıflandırılmasını sağlarken, XYZ analizi ise değişkenlik derecesini dikkate alarak stratejik yönetim kararları alınmasına yardımcı olmaktadır. I-II-III analizi ise borçluların ve alacaklıların işlem sıklığını değerlendirmek için kullanılan bir yöntemdir. Çalışmada işletmelerin finansal verileri kullanılarak kapsamlı bir analiz yapılmış ve bu yöntemlerin finansal yönetimdeki rolü incelenmiştir.

Araştırma sonuçları, ABC-XYZ ve I-II-III analizlerinin alacak ve borç yönetiminde etkin araçlar olduğunu göstermektedir. İşletmelerin alacak hesaplarını sınıflandırması, tahsilat sürelerini kısaltmalarına ve nakit akışlarını daha sağlıklı yönetmelerine olanak tanırken, borç hesaplarının analizi, ödeme planlarının optimize edilmesine yardımcı olmaktadır. I-II-III analizi, müşteri işlemlerinin sıklığını değerlendirerek kredi ve borç yönetim

süreçlerini daha iyi yönetmeye katkıda bulunmaktadır. Elde edilen veriler, bu analiz yöntemlerinin finansal yönetim süreçlerine önemli katkılar sağladığını ve işletmelerin stratejik planlamalarında dikkate alınması gerektiğini göstermektedir.

Bu çalışma, ABC-XYZ ve I-II-III analizlerinin işletmelerin alacak ve borç yönetimindeki rolünü inceleyerek, finansal yönetimdeki stratejik önemini ortaya koymuştur. Bulgular, işletmelerin borç ve alacak hesaplarını sistematik bir şekilde yönetmelerinin finansal istikrar açısından kritik olduğunu göstermektedir. Gelecekteki çalışmalar, farklı sektörlerde ABC-XYZ ve I-II-III analizlerinin uygulanabilirliğini değerlendirmeye ve daha geniş ölçekli veri setleri ile analizler yapmaya odaklanabilir.

Kaynakça

- Akgün, M., & Yıldırım, E. (2017). Dönen varlıkların finansal yönetimi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 9(3), 45-60.
- Baños-Caballero, S., García-Teruel, P. J., & Martínez-Solano, P. (2014). Working capital management, corporate performance, and financial constraints. *Journal of Business Research*, 67(3), 332-338.
- Bektöre, S. (1970). *İşletmelerde çalışma sermayesi analizi*. Ankara: Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları.
- Deloof, M. (2013). Does working capital management affect profitability of Belgian firms? *Journal of Business Finance & Accounting*, 30(3-4), 573-588.
- Erdoğan, E. Z. (2019). *Çalışma sermayesi yönetiminin işletme karlılığına etkisi: Borsa İstanbul uygulaması (Yüksek lisans tezi)*. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı.
- Gill, A., Biger, N., & Mathur, N. (2010). The relationship between working capital management and profitability: Evidence from the United States. *Business and Economics Journal*, 2010, BEJ-10.
- Güvemli, O. (1973). *Sanayi işletmelerinde işletme sermayesi ve analizi*. İstanbul: Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği Yayınları.
- Kaya, H., & Alp, A. (2018). Çalışma sermayesi yönetimi ve firma performansı: BİST imalat sektörü üzerine bir araştırma. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 55(640), 55-70.
- Kaval, S. (2019). *Çalışma sermayesi yönetimi ve Kayseri imalat sanayi uygulaması (Yüksek lisans tezi)*. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kovalev, V. V. (2015). *Finansal analiz: yöntemler ve prosedürler*. Moskova: Prospekt Yayınları.
- Lazarev, S. L. (2012). *İşletmelerde dönen sermaye yönetimi*. Moskova: Finans ve İstatistik Yayınları.
- Savitskaya, G. V. (2013). *İşletme faaliyetlerinin analizi*. Moskova: INFRA-M Yayınları.
- Blank, İ. A. (2011). *Dönen sermayenin yönetimi*. Kiev: Nika-Center Yayınları.
- Yılmaz, İ. (2015). İşletme sermayesi yönetimi ve karlılık göstergeleri arasındaki etkileşim. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 7(1), 35-50.
- Zengin, B., & Tanrıöven, C. (2016). Kriz dönemlerinde çalışma sermayesi yönetimi etkinliğinin analizi: BİST imalat sanayi işletmelerinde uygulama. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 50, 162-179.